

Requiem voor de ontwikkelingshulp

**Debat 28 november 2005
Inleiding Francine Mestrum**

'Ontwikkelingssamenwerking en herkolonisering'

Ik zou in dit debat vooral willen wijzen op het coherente karakter van het zogenaamde ontwikkelingsbeleid dat vandaag wordt gevoerd. Ik zou daarvoor in eerste instantie willen wijzen op de nieuwe betekenis die 'ontwikkeling' de afgelopen jaren heeft gekregen. Daarna wil ik de zogenaamde armoedebestrijding en de millenniumdoelstellingen over de hekel halen. Tenslotte wil ik aantonen dat dit beleid erg coherent is en regelrecht leidt naar een nieuwe kolonisering van de arme landen. Het zal eindigen met een militair ingrijpen dat nu wordt voorbereid in de vorm van een vernieuwde aandacht voor de band tussen 'ontwikkeling' en 'veiligheid'.

'Ontwikkeling' is altijd een erg ambigu concept geweest. Aan het eind van de 19de eeuw en begin van de 20ste eeuw werd er vooral een soort 'beschaving' mee bedoeld. In de periode tussen de twee wereldoorlogen ging de aandacht vooral naar 'sociale' ontwikkeling, onderwijs, gezondheidszorg en dies meer. Pas na de tweede wereldoorlog werd een heus ontwikkelingsproject opgesteld bij de VN, met medewerking en vaak onder impuls van de arme landen zelf. Zij vonden dat het van het grootste belang was dat zij zich economisch konden ontwikkelen om op die manier ook meer politieke macht te verwerven. Wie vandaag de teksten van de VN leest, staat versteld van het progressieve gedachtegoed dat er toen werd verspreid. Ontwikkeling was een collectief project voor de emancipatie van landen en volken. Ontwikkeling was economisch, sociaal én politiek.

De ontwikkelingssamenwerking die toen ook op gang is gekomen heeft niet veel van al deze mooie projecten verwezenlijkt. Ontwikkelingssamenwerking en ontwikkelingshulp waren vooral geopolitiek bepaald, in functie van de koude oorlog en in functie van de postkoloniale machtsverhoudingen. Maar het is wel van belang om duidelijk het onderscheid te maken tussen het ontwikkelingsdiscours dat bij de VN tot stand kwam en tot vandaag nog in grote lijnen kan gesteund worden, en de praktijk van de ontwikkelingssamenwerking die volledig los stond van dat discours en enkel uitging van belangen. Als we mild zijn kunnen we hier spreken van een groot misverstand.

Echter, ook dat ontwikkelingsverhaal bij de VN is momenteel in onbruik geraakt. We weten precies hoe dat is gebeurd. In de jaren '70 brak er een economische crisis uit in het kapitalistische noorden. De neoliberalen kwamen aan de macht. De arme landen raakten verstrikt in hun buitenlandse schuldenlast. Men werd een oplossing aangereikt door de Wereldbank en het IMF die in ruil voor nieuwe leningen een 'structurele aanpassing' vroegen. Dit beleid is de geschiedenis ingegaan als de 'Washington consensus' en blijft tot vandaag van kracht. De sociale gevolgen van dit beleid waren (en zijn) bijzonder nefast. Uniczf was de eerste internationale instelling die in 1986 aan de alarmbel trok en pleitte voor een 'aanpassing met een menselijk gezicht'.

In zekere zin is het ook dat wat de Wereldbank en de UNDP vanaf 1990 hebben aangeboden. De Wereldbank zette toen de armoedebestrijding op de internationale politieke agenda, de UNDP pakte uit met een concept van 'menselijke ontwikkeling' dat echter snel werd herleid tot 'armoedebestrijding'.

Begin van de jaren '90 werd bij de internationale instellingen het ideologische kader uitgewerkt voor die armoedebestrijding. En wie dat analyseert merkt snel dat hiermee de economische en sociale ontwikkeling van de jaren '60 en '70 volledig verdwijnen. In de plaats komt 'armoedebestrijding', ietw wat niets meer met 'n de plaats komt 'armoedebestrijding', ietw wat niets meer met 'ontwikkeling' als collectieve emancipatie heeft te maken.

Het is van groot belang dat men beseft dat 'armoedebestrijding' niets met sociale bescherming of herverdeling heeft te maken. Voor de Wereldbank en voor de UNDP is sociale zekerheid uit den boze. Ze beantwoordt aan 'particuliere belangen' en kan, indien gewenst, best door de particuliere markt geleverd worden. De overheid moet zorgen voor armoedebestrijding. Minimumlonen zijn eveneens uit den boze, want beletten arme mensen om toegang te hebben tot de arbeidsmarkt. Herverdeling is volledig uit het verhaal verdwenen. Alles wordt nu toegespitst op de markt. De overheid moet alles doen om die markt zo vlot en zo goed mogelijk te laten functioneren. Dat is wat met 'goed bestuur' wordt bedoeld. Arme mensen mogen niet gediscrimineerd worden en moeten zich als volwaardige 'homines oeconomici' kunnen gedragen. Kortom, het armoedebeleid is géén correctie van het structurele aanpassingsbeleid, maar is er juist een sluitstuk van. Alle neoliberale hervormingen die worden opgelegd dragen een etiket van 'armoedebestrijding'. Armoede werd op zo'n manier gedefinieerd dat de oplossing onvermijdelijk een liberaal beleid is.

Het beste voorbeeld hiervan zijn de PRSP's. Dit zijn schitterende hervormingsprogramma's waar men alles in vindt – privatiseringen, dereguleringen, enz. – behalve de manier waarop arme mensen aan een inkomen moeten geraken. Dat si volgens de Wereldbank dan ook geen verantwoordelijkheid van de overheid, maar van de armen zelf. Armoede is in die optiek geen maatschappelijk probleem, maar een probleem van individuele mensen die geen toegang hebben tot de markt.

Ook voor het verwezenlijken van de MDG's – een extreem bescheiden programma dat niet meer nastreeft dat het verminderen met 19 % van de extreme armoede tussen 1990 en 2015 – moet er niets veranderen aan het neoliberale beleid. Er wordt niet gekeken naar de structurele oorzaken van armoede, er staat niets in over werk of sociale bescherming.

Nochtans, en dat weten we inmiddels zeer goed, is het juist dat neoliberale beleid dat meer armoede veroorzaakt dan het ooit kan oplossen. Het onderzoek van Weisbrot et al. Toont aan dat de economische groei in de periode 1980-2005 trager is dan in de periode 1960-1980. Alle sociale indicatoren gaan in de jongste periode langzamer vooruit dan in de eerste periode. Ook al kan het oorzakelijk verband niet meteen aangetoond worden, het zet aan tot sterke twijfel over de gegrondheid van het neoliberale beleid.

Maar het neoliberale beleid is zeer coherent, dat blijkt vooral uit de PRSP's. Wat de Wereldbank wil bereiken is een wereldmarkt waarin alle landen en alle

werknemers met elkaar in concurrentie kunnen gaan. Men wil in alle landen een vast kader voor buitenlandse investeringen, rechtszekerheid voor die investeerders en een gedereguleerde arbeidsmarkt. Arme landen moeten zich openstellen voor de goederen en het kapitaal uit rijke landen, maar die moeten ook meteen weer kunnen vertrekken als het elders beter lijkt. Arme landen hebben geen enkele mogelijkheid meer om zelf een industrieel beleid of een verzorgingsstaat op te zetten. De openbare diensten komen in handen van multinationals of van ngo's, het macro-economisch beleid wordt volledig aan de democratische besluitvorming onttrokken.

Veel ngo's spelen dan ook een nefast rol in dit hele verhaal. Ze nemen taken over van de overheid en doen een beroep op de liefdadigheid van mensen in de rijke landen om hun onderneming te steunen. De officiële ontwikkelingshulp neemt af, de particuliere filantropie neemt toe. Bono en Geldhof zijn er de sprekende en zingende voorbeelden van. Ondertussen blijven de arme landen meer betalen aan het noorden dan ze er ooit van krijgen, in de vorm van schuldenlasten of van de repatriëring van winsten van multinationals.

Vandaag spreekt men nog steeds over 'ontwikkeling', maar men bedoelt ofwel 'groei' ofwel 'armoedebestrijding'. Alsof het om synoniemen zou gaan.

Op deze manier komt het hele beleid van de arme landen onder de controle van de instellingen van Bretton Woods – WB en IMF – en van de WTO. Het is een nieuwe vorm van kolonisering waarbij de arme landen de illusie krijgen dat ze zelf hun hervormingen mogen plannen, maar in feite mogen ze enkel het tempo en de volgorde bepalen. Het grote kader ligt vast.

Sociaal beleid is altijd een eerste en ultieme reden geweest voor de legitimatie van de macht. Dat is ook vandaag nog zo. Mocht er een werkelijk mondiaal armoedebeleid kunnen ontstaan, dan zou dit een eerste stap kunnen zijn in een mondiaal bestuur, een 'global governance'. Dat gebeurt echter niet.

Elke samenleving heeft bescherming nodig om niet te vervallen in een eeuwige oorlog waarin de mens een wolf is voor de mens. Die bescherming kan sociaal zijn of kan militair/politioneel zijn. Indien noch de nationale, noch de mondiale overheid een sociaal beleid kan/mag voeren, dan blijft enkel de politionele/militaire bescherming over. Het is daar waar we op voorbereid worden, met een discours over 'failed' en 'fragile' states, en met het opnemen van militaire uitgaven in de ontwikkelingshulp.

Ik denk dus ook dat dit ontwikkelingshulp het best kan ophouden. Persoonlijk geloof ik wel in de noodzaak van een Noord-Zuid solidariteit – en ik vermoed dat ook de andere sprekers het daarmee eens zijn – maar dan niet in de vorm van 'hulp', wel in de vorm van mondiale belastingen waarmee een mondiale herverdeling tot stand kan komen. Want de huidige mondialisering kan enkel bestaan dank zij de grote ongelijkheid.